

Hyvyyden mittarit

Arto Mustajoki

Tiede pyrkii objektiivisuuteen, vaikka sitä tavoitetta ei koskaan voidakaan täysin saavuttaa. Samaan tapaan tutkimuksen ja tutkijoiden arvioinnissa kaivataan ”objektiivisiä” indikaattoreita, jotka kertoisivat kuka tutkija tai mikä laitos/tiedekunta/yliopisto on toista parempi. Tarkkaa tietopohjaa hamuavat erityisesti tieteen rahoittajat ja tutkimuspolitiikan tekijät kaikilla tasoilla, koska yleisesti hyväksytyyn doktriinin mukaan on oikeudenmukaista ja kaikille eduksi, että hyvästä tuloksesta palkitaan. Tutkijoiden joukossa ansioiden kvantifiointi herättää ristiriitaisia tunteita. On paljon niitä, jotka peräävät ”luotettavia” kvantitatiivisia indikaattoreita, tosin monille heistä riittää tutkijoiden nokkimisjärjestyksen toteamiseen sitaatioindeksi, tutkimuksen merkittävyyden lahjomaton mittari. On kuitenkin myös niitä, jotka pelkäävät ja kauhistelevat pisteyttämiseen liittyvää mekanistista ajattelua, joka muistuttaa suunnitelmatalouksien tilastonikkarointia.

Kerron yhdestä mielenkiintoisesta yrityksestä kvantifioida kaikki, mitä tutkija tekee. Laskeamalla eri ansioita saadut pisteet yhteen, saadaan kunkin tutkijan vuosittainen ”hyvyysluku”. Törnäsin tällaiseen malliin osallistuessani ESF:n ja ALLEA:n organisoimaan Bulgarian tiedeakatemian arviointiin. Tapahtumapaikalla on varmasti oma osuutensa käytettyyn metodiin sekä sillä, että kyseessä oli filosofian laitos (instituutti). Samat kysymykset näyttävät kuitenkin askarruttavan kaikkien alojen akateemisia piirejä niin Suomessa kuin ulkomaillakin.

Ennen kuin kuvailen mallia tarkemmin, haluan korostaa kolmea seikkaa. Ensinnäkin systeemin ovat hyväksyneet kaikki instituutin tutkijat.

En osaa arvioida kuinka demokraattista asian käsittely on ollut, mutta jonkinlainen henkilökunnan tuki sillä on. Toiseksi asian käsittely on hyvin avointa, jopa niin julkista, että vuosittainen ”kunniaaulukko” julkaistaan laitoksen ilmoitustaululla. Kolmas olennainen piirre järjestelmässä on sen kattavuus: se yrittää ottaa huomioon kaikki tutkijan toiminnan osatekijät.

Indikaattoreita on kaikkiaan 136 (sic!). Niistä 74 liittyy tutkimusaktiiviteetteihin, 24 opetukseen, ohjaukseen ja muuhun tieteen soveltamiseen, 35 tiedehallintoon ja 3 yhteiskunnalliseen toimintaan. Suuri määrä indikaattoreita selittyy sillä, että kaikissa ryhmissä on runsaasti alakategorioita, esimerkiksi julkaisuissa on luonnollisesti omat indikaattorinsa erikielisille (bulgaria/englanti) ja erilaisille tuotoksille (kirja, artikkeli referee-lehdessä, artikkeli kokoelmateoksessa, arvostelu jne.). Maksimipiste jostakin suorituksesta on 20 (esim. ulkomailla julkaistu kirja), minimi 0,1 (esim. sanomalehtiartikkeli). Paljon pisteitä saa myös europrojektin koordinoinnista (15) tai osallisuudesta (10), yliopistollisesta oppikirjasta (8) ja referee-lehden (ISI, Scopus, ERIH) artikkelista ulkomailla (6).

Jos tutkimuksiisi viitataan ulkomailla, laari kolahtaa kaksi pistettä, kotimaisesta huomiosta tiedeakatemian ulkopuolella saat yhden pisteen, sisäisestä sitaatiosta vain puoli pistettä. Jos kirjastasi ilmestyy arvostelu ulkomailla, saat kaksi pistettä; Bulgariassa arvosteluja pitää olla neljä, jotta saisit samat pisteet. Kongressi- ja konferenssiintymiset on luonnollisesti luokiteltu sen mukaan, onko kyseessä plenaari- vai sektioesitelmä, kotimainen vai kansainvälinen tapahtuma.

Opetuksen pisteytyksessä vanhan kurssin (30 tuntia) pitäminen antaa yhden pisteen, mutta uuden valmistaminen ja pitäminen neljä. Kriittinen pisteytykseen perehtyjä näkee määrittelyongelmia kaikkialla. Tässäkin voimme kysyä, kuka viime kädessä ratkaisee, onko luentokurssi vanha tai uusi. Jos tohtoriohjattavasi valmistuu tänä vuonna, saat viisi pistettä, jos prosessi on vielä kesken, saat kolme. Gradun ohjausta ei paljon arvosteta – vain 0,2 pistettä. Tämä ehkä selittyy sillä, että tiedeakatemia keskittyy lähinnä jatko-opiskelijoiden ohjaamiseen.

Olenainen mutta usein vähälle huomiolle jäävä osa erityisesti senioritutkijan työtä on erilaisiin arviointeihin osallistuminen. Tämänkin osa-alueen bulgarialaiset filosofit ovat ottaneet huomioon. Arvioinneissa on 11 eri kategoriala, joista saatavat pisteet vaihtelevat välillä 0,3–3,0. Luokittelun tarkkuudesta huolimatta minulle jäi epäselväksi, montako pistettä olisin ansainnut, kun olin vetämässä heidän työtään arvioivaa kansainvälistä asiantuntijapaneelia.

Eksaktit luvut kiehtovat ihmisiä näennäisellä absoluuttisuudellaan. Ne ovat jotakin kättä pidempää, kun esimies keskustelee alaiensa palkoista UPJ-neuvotteluissa, rehtori palkitsee parhaita laitoksia tai opetusministeriö suuntaa voimavaroja hyvin menestyville yliopistoille. Kova data vapauttaa ratkaisuisista, joita voidaan syyttää subjektiivisiksi, mutupohjalta tehdyiksi. Vastustajat pelottelevat tiedon keruun vaivalloisuudella ja orwellimaisella toiminnan ohjailulla.

Tiedonkeruu ei sinänsä liene suuri ongelma. Ei voida pitää kohtuuttomana, jos käyttää puoli päivää vuodessa tekemisiensä raportointiin. Olenaisempaa on kysyä, miten suoritusten kirjaaminen ja julkiseksi tekeminen vaikuttaa toiminnan suuntaamiseen. Lisääkö se keskitymistä tärkeisiin asioihin, vai onko tuloksena irtopisteiden keruu sieltä täältä?

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston venäjän kielen ja kirjallisuuden professori.

APURAHAT JA AVUSTUKSET

Tieteelliseen julkaisutoimintaan ja kansainväliseen toimintaan (kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksut ja niiden suomalaisten luottamushenkilöiden matkat) vuonna 2010 osoitetut avustukset ovat haettavana 1.–30.9.2009.

Vuonna 2010–2011 järjestettäviä **kansainvälisiä konferensseja ja kotimaisia seminaareja** varten avustukset ovat haettavissa 5.–31.10.2009.

Molempien avustusten hakulomake ja hakuohjeet julkaistaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkosivuilla www.tsv.fi hakuajan alkaessa.

Hakemukset otetaan vastaan vain sähköisessä muodossa.

Lisätietoja: www.tsv.fi ja toiminnanjohtaja
Aura Korppi-Tommola,
puh. (09) 228 69 222,
aura.korppi-tommola@tsv.fi sekä
kansainvälisten asiain päällikkö
Irina Kauhanen,
puh. (09) 228 69 226,
irina.kauhanen@tsv.fi.